

1975/76:4

Torsdagen den 16 oktober

Kl. 15.00

Nr 4

Torsdagen den
16 oktober 1975

*Meddelande om
val, m. m.*

§ 1 Meddelande om val, m. m.

Herr TALMANNEN:

Jag får meddela att vid morgondagens sammanträde kommer att företas val av ledamöter och suppleanter i samtliga utskott, medlemmar och suppleanter i Nordiska rådet samt ledamöter vilka får delta i bolagsstämmor med Statsföretag AB.

Enligt till kammaren inkommet protokollsutdrag har valberedningen föreslagit att i skatte- och jordbruksutskotten skall utses 17 suppleanter, i konstitutions-, utrikes-, försvars-, socialförsäkrings-, social-, kultur-, utbildnings-, närings- och civilutskotten 16 suppleanter samt i övriga utskott 15.

Jag hemställer att antalet suppleanter i utskotten bestämmas i enlighet med valberedningens förslag, dvs. till 17 i skatte- och jordbruksutskotten, 16 i konstitutions-, utrikes-, försvars-, socialförsäkrings-, social-, kultur-, utbildnings-, närings- och civilutskotten samt 15 i vart och ett av de övriga utskotten.

Denna hemställan bifölles.

§ 2 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

Härmed anhålles om tjänstledighet från riksdagsgöromålen den 30 oktober–13 december för deltagande i Förenta nationernas generalförsamling i New York.

Stockholm den 25 september 1975

Hans Wachtmeister

Kammaren biföll denna ansökan.

Herr talmannen anmälde att herr Bengtsson i Sölvesborg skulle inträda som ersättare för herr Wachtmeister i Johannishus under hans ledighet från riksdagsmannaupdraget.

§ 3 Föredrogs och bifölles interpellationsframställningarna

1975/76:1–22.

§ 4 Anmälades och bordlades

Berättelse

1975/76:4 Berättelse från den svenska delegationen vid Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling rörande församlingsmötena under tiden maj 1974–januari 1975 (26:c sessionen)

§ 5 Anmälades och bordlades

Motioner

1975/76:5 av herr *Ångström m. fl.* med anledning av propositionen 1975:74 med förslag om grundutbildning av värnpliktig medicinalpersonal
1975/76:6 av fru *Hambraeus* med anledning av skrivelse 1975:88 med överlämnande av årsredovisning för Statsföretag AB

§ 6 Anmälan av interpellationer

Anmälades och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 15 oktober

1975/76:23 av herr *Sjönell* (c) till herr industriministern om uranförsörjningen:

Uranförsörjning

Tillförseln av uran till det svenska kärnkraftsprogrammet har under senare tid hamnat i ett osäkert läge. Som exempel kan nämnas att det amerikanska företaget Westinghouse som levererar uran till Sverige har sagt upp kontrakten med Vattenfall. De kraftigt ökade priserna på uran är i och för sig en intressant faktor i sammanhanget, men försörjningstryggheten är dock det väsentligaste problemet. Det är angeläget att regeringen presenterar sin syn på detta problem med det utgångsläge som vårt land befinner sig i med en allt starkare bindning till kärnkraft och kärnkraftsutbyggnadens krav på en helt dominerande andel av investeringsresurserna på energiområdet. Det är större skäl än någonsin att ställa frågan var vår av regeringen garanterade handlingsfrihet på energiproduktionsområdet tar vägen.

Anrikningsverk

I det kärnkraftssamhälle regeringen vill skapa kommer försörjningen av uran att vara av avgörande betydelse för en tryggad energiförsörjning. När snart 40 % av elproduktionen bygger på kärnkraftsproduktion blir uranet vår kanske viktigaste basråvara.

I debatten kring utbyggnaden i Ranstad har mestadels det argumentet framförts att denna utbyggnad skulle komma att bli en garanti för försörjningstryggheten i fråga om uran. Så är emellertid inte fallet. Råuranet

måste anrikas före bränsletillverkningen. Investeringarna i ett anrikningsverk skulle redan i nuvarande kostnadsläge kräva mångmiljardresurser. Därmed skulle kärnkraftsprogrammet ta ännu större andel av medlen på energisidan och även kunna skapa verkliga problem för den industriella utbyggnaden. Man måste fråga sig om inte en s. k. tryggad bränsleförsörjning till kärnkraftsreaktorerna binder upp merparten av investeringsresurserna på energiområdet just till kärnkraft genom ett ofrånkomligt krav på anrikningsverk så att satsningar på energihushållning mer eller mindre helt måste ställas åt sidan. Det finns skäl att mot denna bakgrund ställa frågan vilken kapacitet ett anrikningsverk skall få och om några kostnadskalkyler för ett sådant gjorts upp.

Ranstadsutbyggnaden

När det gäller Ranstadsutbyggnaden finns det anledning att bl. a. uppmärksamma de negativa miljöeffekterna. Produktionen vid kärnkraftsanläggningarna är förknippad med särskilda risker, men även uranbrytning medför farliga konsekvenser för människan och miljön. Också här finns det risk för strålningsskador. En amerikansk undersökning visar på risker för mycket allvarliga strålningsskador i samband med gruvhanteringen. Till detta kommer faktorer såsom förorening av grundvattnet, landskapsförstörelse, hälsovådlig arbetsmiljö, skador för jordbruket. De sysselsättningsargument som har framförts i sammanhanget är svaga och kan absolut inte uppväga de negativa miljöeffekterna. Man måste fråga sig varför regeringen i så ringa grad redogjort för sina planer på detta område i samband med att kärnkraftsprogrammet behandlades i riksdagen under vårsessionen.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr industriministern ställa följande frågor:

1. Hur ser statsrådet på de uppkomna problemen med leveranser av uran från Westinghouse mot bakgrund av den starka bindning av vår energiproduktion till kärnkraft som riksdagsmajoriteten beslutat?

2. Finns det någon beredskapsplan uppgjord exempelvis beträffande alternativa leveranser av anrikat uran, därest leveranserna från nuvarande huvudleverantörer skulle allvarligt störas?

3. Finns det planer på ett anrikningsverk i Sverige och hur långt har i så fall planeringen fortskridit?

4. Hur ser statsrådet på de otillräckligt undersökta miljöeffekterna av Ranstadsutbyggnaden i skenet av den snäva tidsram för beslut som finns i frågan?

1975/76:24 av herr *Björck* i Nässjö (m) till herr statsministern om bidrag från utländsk källa till politisk eller facklig organisation:

Avslöjandena om försöket att överföra medel från Västtyskland och från en svensk facklig organisation till Finland för att där användas i fackliga valsammanhang har väckt stor politisk uppmärksamhet. Detta

Nr 4

Torsdagen den
16 oktober 1975

*Anmälan av
interpellationer*

Torsdagen den
16 oktober 1975

*Anmälan av
interpellationer*

gäller särskilt de former som använts vid överförandet.

Vad som verkligen skett är ännu ej klarlagt. Till detta bidrar de många motstridande besked som lämnats om händelseförloppet av olika inblandade parter. Sett ur såväl riksdagens som allmänhetens synpunkt är det väsentligt att ett klarläggande sker. Frågor av denna karaktär har helt naturligt ett betydande principiellt intresse.

Vidare är det för framtiden av betydelse att vissa riktlinjer föreligger för hur transaktioner av detta slag skall ske, inte minst därför att existerande lagstiftning bl. a. innebär att tagande av politiskt understöd från utländsk källa är förbjudet i Sverige under vissa förutsättningar.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr statsministern få ställa följande frågor:

1. Vill herr statsministern lämna kammaren en redogörelse för det verkliga händelseförloppet i ovan refererade affär?
2. Vill herr statsministern ge sin principiella syn på frågan om mottagande av bidrag från utländsk källa till politisk eller facklig organisation liksom lämnande av sådana bidrag till utlandet?

1975/76:25 av herr *Gustafsson* i Stenkyrka (c) till herr industriministern om Gotlands energiförsörjningsproblem:

Gotlands energiförsörjning är en komplicerad fråga. Särskilda insatser blir nödvändiga för att åstadkomma tillfredsställande lösningar. Elkraftsförsörjningen är i nuläget baserad på gotländsk produktion av oljebaserad kondenskraft med tillskott av elkraft från fastlandet överförd via en likströmskabel mellan Västervik och Ygne.

Likströmsöverföringen togs i kommersiell drift 1956 och bekostades helt med statsmedel. Genom att Gotlands elenergibehov därigenom kom att till väsentlig del täckas av likströmsöverföringen, vilken också möjliggjorde samkörning med produktionssystemen på fastlandet, kunde konsumenterna på Gotland under ett antal år erhålla ett med jämförbara mellansvenska områden i stort sett likställt elpris. Genom den ökade förbrukningen på Gotland svarar emellertid i dag likströmsöverföringen endast för något mer än en tredjedel av effektbehovet. Produktionsanläggningarna på Gotland kan därigenom inte längre utnyttjas optimalt för samkörning med produktionssystemen på fastlandet.

Gotlands geografiska läge gör att reservkapacitet måste finnas lokalt på ön för att säkerställa produktionen även vid bortfall av fastlandsförbindelsen. Kostnaderna för en, jämfört med övriga delar av landet, oproportionerligt stor reservkapacitet belastar elenergipriserna på Gotland. På grund av likströmsöverföringens bristande kapacitet täcks elenergibehoven på Gotland nu med oljekraft i betydligt högre grad än på fastlandet, där andelen vattenkraft är stor. De angivna förhållandena har gjort att oljeprisstegringarna med stor kraft slagit igenom i priset på elenergi till de gotländska konsumenterna.

Elkostnadsutvecklingen på Gotland är mycket ogynnsam. Jämförda

med de elpriser som tillämpas av Vattenfall inom övriga mellansvenska områden bedöms de priser som flertalet gotländska elkonsumenterna får betala ligga 40–70 % högre. Totalt beräknas merkostnaderna för Gotland till ca 20 milj. kr. för år 1975.

Det förefaller orealistiskt att tänka sig att gotländska konsumenterna och gotländskt näringsliv under längre tid skall kunna bära denna börda utan framtida men. Nyetablering och utbyggnad i industri och övrigt näringsliv på Gotland är beroende av att de grundläggande ekonomiska förutsättningarna för produktionen är likartade med dem som gäller för övriga delar av landet. Det står därmed klart att de åtgärder som hittills vidtagits av statsmakterna för att bibehålla och utveckla näringslivet på Gotland nu hotas om inte den grundläggande frågan om energitillgång och rimliga elpriser kan lösas.

I en fyrpartimotion till riksdagen 1975:1621 behandlades frågor om energiförsörjningen på Gotland. Efter en ganska ingående beskrivning av problemställningarna utmynnade motionen i ett yrkande att riksdagen måtte besluta att hos regeringen begära skyndsamma åtgärder avsedda att uppnå dels varaktiga tekniska och ekonomiska lösningar på Gotlands energiförsörjningsproblem, dels elpriser motsvarande dem som gäller inom merparten av de mellansvenska områdena.

Motionen behandlades av näringsutskottet i dess betänkande 1975:30, varvid uttalades: "Utskottet är medvetet om de svårigheter som möter vid försöken att komma till rätta med de angivna problemen. Det måste emellertid förhindras att den extra kostnadsbelastning som de gotländska elkonsumenterna nu får vidkännas blir bestående. Det är enligt utskottets mening angeläget att regeringen överväger åtgärder i detta syfte. Utskottet föreslår därför att riksdagen gör ett uttalande till regeringen av denna innebörd." Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets förslag.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att rikta följande frågor till herr industriministern:

1. Vill statsrådet medverka till att skyndsamma åtgärder vidtas avsedda att uppnå dels varaktiga tekniska, organisatoriska och ekonomiska lösningar på Gotlands energiförsörjningsproblem, dels elpriser motsvarande dem som gäller inom merparten av de mellansvenska områdena?

2. Vill statsrådet – om svaret på denna fråga är ja – redogöra för vilka åtgärder som hittills vidtagits och som regeringen ämnar vidta för att lösa Gotlands energiförsörjningsproblem?

1975/76:26 av herr *Burenstam Linder* (m) till herr industriministern om finansieringen av Stålverk 80:

I den proposition som låg till grund för beslutet att bygga Stålverk 80 finns en finansieringskalkyl, ehuru en något oklar sådan. Såvitt man kan utläsa skulle finansieringen klaras genom en aktieteckning om 1 050 milj. kr., lokaliseringsslån om 1 300 milj. kr., vanliga lån om 1 650 milj.

Torsdagen den
16 oktober 1975

*Anmälan av
interpellationer*

kr. och internt genererade vinstmedel om 600 milj. kr. Detta gör tillsammans de 4 600 milj. kr. som det i maj 1974 ansågs att projektet skulle komma att kosta i löpande priser, alltså med hänsyn redan tagen till prisstegringar.

Det har under våren 1975 angivits att Stålverk 80 likväl av olika anledningar skulle komma att bli avsevärt dyrare än de ursprungliga 4 600 milj. kr. Industriministern har nämnt siffran 5 500 milj. kr. och NJA-chefen har sagt 5 500–6 000 milj. kr.

Finansieringsproblemen kommer härmed att bli i motsvarande mån större. I den mån projektet på grund av kostnadsstegringen inte ter sig för långivare lika ekonomiskt hållfast som ursprungligen angavs, kan möjligheten att låna på öppna marknaden inskränkas. En svårighet är också att NJA på existerande anläggningar gör omfattande förluster.

I stället för att NJA bidrar till finansieringen av Stålverk 80 med egna vinstmedel fordrar NJA-förlusterna täckning. Över huvud taget är de omfattande och ihärdiga förlusterna vid NJA bekymmersamma med hänsyn till att verkets ledning under årens lopp utlovat att utvecklingen skulle vändas till det bättre.

Kritik har av moderata samlingspartiet framförts mot bristfällig planering i arbetet på Stålverk 80. Ingen – allra minst de som bor i Luleåregionen – är betjänta av lättvindighet i projektuppläggningsen. För att minska riskerna har vi framfört den tanken att a) man borde göra noggrannare planer, b) man borde dela upp den stora investeringen i etapper och c) man borde söka samarbete med andra svenska stålföretag för att få tillgång till vidgad sakkunskap och därmed minska riskerna.

Våra synpunkter och våra förslag har regelbundet bemötts med stor häftighet och sagts utgöra ett misstänkliggörande av hela projektet. Man blir då häpen när man erfar att det sker upprepade ändringar i planerna. Ena dagen är det nödvändigt att göra så, andra dagen att göra så. Detta ger fog för tanken att den s. k. planmässiga hushållningen är föga planmässig.

Mot denna bakgrund ber jag att till chefen för industridepartementet få rikta följande frågor:

1. Vilka åtgärder kommer att vidtas för att göra NJA vinstgivande och därmed stärka järnverkets framtida möjligheter?
2. Hur avser man att lägga upp finansieringen av Stålverk 80?
3. Vilka ytterligare ändringar i Stålverk 80-projektet övervägs?

1975/76:27 av herr *Svanström* (c) till herr kommunikationsministern om bevarande av stenvalvsbroar som kulturminnesmärken:

Många av våra kvarvarande stenvalvsbroar betraktas med all rätt som kulturminnesmärken. Tid efter annan går genom lokalpressen notiser om att vägverket vill låta riva sådana broar emedan verket inte längre anser sig kunna ta det vattenrättsliga och ekonomiska ansvaret för desamma. Enda alternativet för vägverket synes vara att de kulturvårdande

myndigheterna tar över. Dessa saknar för det mesta medel för dylika ändamål. Ofta framräknar vägmyndigheterna skrämmande höga iståndsättningsbelopp. Dessa fungerar som ett effektivt påtryckningsmedel för att få fram rivningsbeslut.

Iståndsättningsarbeten har ibland kunnat ske som AMS-arbeten, men vägverket hävdar även i sådana fall att det vattenrättsliga ansvaret skall åvila riksantikvarieämbetet. I några fall har hembygdsföreningar eller andra kulturvårdande ideella organisationer med kommunalt stöd övertagit broar av detta slag.

De gamla stenvalvsbroarna används inte längre för körtrafik utan endast för gångtrafik och en del är helt avstängda. Ofta är de med sina vackra valvbågar synliga från i närheten uppförda nya broar. Som kulturminnesmärken borde de rimligen få kvarligga. De kräver i allmänhet relativt små återställningsåtgärder, om man inte, som vägverket synes göra, överdriver det vattenrättsliga ansvaret.

Det torde vara möjligt att på ett praktiskt sätt lösa ansvarsfrågorna, varigenom rivningsshotet i de flesta fall kunde undanröjas och bygderna finge behålla dessa kulturminnesmärken i högre grad än vad nu är fallet.

De olika statliga myndigheter som kan vara berörda av frågan om bevarandet av stenvalvsbroar, vilka inte längre tjänstgör som trafikleder men bör kvarligga som kulturminnesmärken, borde regelmässigt samråda med varandra och dessutom förhandla med hembygdsföreningar och kommuner om det lämpliga sättet för att på ett praktiskt och ekonomiskt försvarbart sätt bevara dessa broar. Därvid kunde också ansvarsfrågorna ges rimliga dimensioner. Frågan om någon form av ansvarsförsäkring kunde också prövas.

Med anledning av det sålunda anförda får jag till herr kommunikationsministern framställa följande fråga:

Är herr statsrådet beredd att medverka till att olika statliga myndigheter ålägges att samverka för bevarandet av gamla stenvalvsbroar som kulturminnesmärken?

§ 7 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 16 oktober

1975/76:29 av herr *Wachtmeister* i Staffanstorp (m) till herr justitieministern om vidgad rösträtt för utlandssvenskar:

Den 15 januari 1975 överlämnade 1965 års valtekniska utredning sitt femte betänkande Utlandssvenskarnas rösträtt (SOU 1975:8).

Avser justitieministern att under höstriksdagen lägga fram proposition om vidgad rösträtt för utlandssvenskar så att de nya bestämmelserna kan träda i kraft vid 1976 års riksdagsval?

Nr 4

Torsdagen den
16 oktober 1975

*Meddelande om
frågor*

1975/76:30 av herr *Persson* i Heden (c) till herr kommunikationsministern om upprustning av vissa vägar:

Bristfälligt underhåll har gett upphov till trafiksvårigheter på många länsvägar, särskilt de mindre. Från Älvsborgs län finns även exempel på att tung lastbils- och busstrafik fått omdirigeras på grund av dålig vägbärighet. Dessa förhållanden medför avsevärda problem såväl för de industrier som för de enskilda personer som berörs. Dessutom försämras trafiksäkerheten på grund av trafikens omdirigering till smala och krokiga vägar.

Är statsrådet beredd medverka till att medel ställs till förfogande för upprustning av allmän väg med starkt nedsatt framkomlighet?

§ 8 Kammaren åtskildes kl. 15.02.

In fidem

SUNE. K. JOHANSSON

/Solveig Gemert